

Nr. 11). Szerzője az amerikai Office egyik hivatalnok-specialistája, aki 1934 nyarán a helyszínen „tanulmányozta“ az állapotokat, eldicsékszik azzal, hogy számos iskolát meglátogatott, sok megbeszélést folytatott iskolai hatóságokkal s elolvasta a hivatalos jelentéseket és aktákat. A bíráló erre nyomban megjegyzi, hogy ezzel be is érte, de személyes megfigyeléseknek, kritikai megjegyzéseknek alig van nyoma. Ezután hosszú sorban cáfolja, igazítja helyre, egészíti ki azokat a potemkinszerű adatokat, amelyeket Turisienski a cseh források alapján felvonultat, amiben természetesen tág hely jut a német kisebbséggel szemben elkövetett sérelmeknek (hát még ha a micinket is szóvá tette volna!), végül összefoglalva ezt írja: „Ilyen módon olyan könyv jött létre, amelyet bátran a cseh hivatalos körökre lehetett volna bízni, amely azonban semmiképen sem alkalmas arra, hogy az amerikai olvasót felvilágosítsa Csehszlovákia nevelés- és oktatásügyének valóságos viszonyairól. Az általunk közölt kiegészítések a tudományos igazság követelménye. Befejezésül tehát csak annak a reményünknek adhatunk kifejezést, vajha ezt a különös (*merkwürdig*) könyvet mihamarabb olyan újabb követné, amely inkább alkalmas arra, hogy az angolszász pedagógiai világot a csehszlovák nevelésügygel megismertesse“. Sapienti sat. Ez is adalék a nemzetközi értelmi együttműködéshez vagy talán inkább a nemzetközi értelmi kútmérgezéshez, eléggé ismert propagandamódszerek segítségével. kf.

Werner Picht: *Das Schicksal der Volksbildung in Deutschland*. Berlin, 1936. Verlag Die Runde. 238 lap.

A német népiség küzdelmeinek mai hőskorában mind többen kutatják azt a varázsvesszőt, melynek segédelmével majd a németységnek nemcsak politikai, hanem lelki totalitása is valóra válik. Mind többen lesznek, s közülük való könyvünk szerzője is, kik érzik mázsás súlyát s a németység jövőjére nézve döntő szerepét a fölvetett kérdésnek: „népe vagy csak tömeg?“ — mert ezen múlik a ma uralomra törekvő érületnek és gondolatvilágnak érvényesülése, ez a lényege a harmadik birodalom életformái közepette beállott változásnak.

Könyvünk szerzője is ennek a kérdésnek helyes megoldására törekszik a maga tárgy- és gondolatkörében. A német népművelés sorsfordulatáról szólva Walter Hofmannak abból a tételéből indul ki, hogy népművelési munkájukban és népművelődési reményeikben ismerhetők meg teljes valójukban s értékük szerint a népek, viszont a népművelési törekvésekről, melyeket a kor meghüsit, s arról a népművelési munkáról, mely gyakorlatilag lehetővé válik, ismerhető fel mindenkor a korszakok értéke. Meggyőződése, hogy ebben az értelemben vége a fönfent említett kérdésnek helyes megoldásában rejlik a népművelés lényege.

Tudja, hogy ha korszakok fordulópontjainál hirtelen elhatározással a jövő felé fordulnak a népek, az új törvényre esküdve összetörik a régi törvénytáblákat. Forradalom és történeti gondolkozás kizárja egymást, sőt ellentmond egymásnak, mert a forradalmi tevékenységnek abszolút módon bíznia

kell önmagában, hogy az új kezdeményhez ereje legyen. A gyökeresen megváltozó jövőnek forradalmi helyeslése, igenlése egyúttal a multnak tagadása. A forradalom azonban nem jelenti a történeti folytonosság teljes megszakítását, hanem csupán azt, hogy a tegnapi és a ma közötti szerves kapcsolat megszűnt, illetőleg pusztán formaivá lett. Azért a népművelés létkérdésének és mikéntjének megoldásában is az újító törekvésnek először úrrá kell lennie a történeten, és alkotó munkája sikerének biztosítására vissza kell tekintenie a multra: Nem ellenségesen, hanem abból a célból, hogy a maga álláspontjáról áttekintve azt, szolgálatába állítsa és kihasználja. Ezt tekinti a historizmus egyedül elfogadható, mai formájának. S ebből a szempontból kívánja az új helyzet, az új művelődési eszmény magaslatán áttekinteni a német népművelés terén eddig történtek tanulságait. Ha tehát adalékokat akar is nyújtani a német művelődési szellem történetéhez, nem kívánja a legújabb német forradalom előtti korszak népművelési törekvéseinek és mozgalmainak történetét csupán tudományos történetírói feladatként megírni, mert hiszen az objektivitás esetleg csorbát szenvedhetne. Még kevésbbé kíván akár vitatkozni a multtal, akár védelmezni azt, hanem megkísérli, amit a mai nagy német átalakulástól eredő történeti cezúra a népművelés fejlődésében is lehetővé tett, bevallott célzatossággal, vele együtt érző kortársainak és munkatársainak okulására vázolni az új korszak előtt kialakult népművelési törekvéseknek teljesítményeit és kudarcaikat, eredményeit és tévedéseit, erényeit és bűneit, mint olyan mozgalomát, mely az egész német művelődés sorsának minden kedvezőtlen bonyodalmában résztvett, azokon átment. Meg akarja mutatni okulásul a német népművelés tragikumát, mely abban állott, hogy feladatainak megoldása olyan tényezők függvénye volt, melyeken a művelődési mozgalomnak magának semmi hatalma sem volt.

Szerzőnk a népművelés feladatának kifejlődésében a Goethe véleményére hivatkozik. Eszerint a cél az, hogy a művelt elem a népbe és a nép a német műveltség világába olvadjon bele, s fönnáll és fönnmarad az az évszázados probléma, hogy hogyan lehet egy írni-olvasni tudó, de a gondolkodásra és szellemi munkára képtelen tömeget a szellemi kaosztól megmenteni. Szerzőnk megállapítása szerint a nyilvánosság, a nagyközönség még ma is távol áll attól, hogy a felnőttek oktatását és művelését a kultúrpolitika központi feladatának tekintse, s a népművelésnek még ma is félnie kell az olyanfajta veszedelmektől, aminők a multban igen gyakran kerékkötőivé lettek.

Íme, azok a szempontok, melyeknek meggondolása mellett Werner Picht nem történetírói feladatnak mondott — de valljuk meg, mégis csak annak tekinthető — visszatekintő összefoglalását megírta.

Bevezetés gyanánt a német nép szellemiségének a lefolyt korszakokban végbement hanyatlását rajzolja, azután műve főrészének tíz fejezetében a német felnőttek oktatásának, a népművelési mozgalmaknak sorsáról szól. A népművelés fogalmát és feladatait megállapítva kifejti, hogy a művelődés körében ma a vallásos és a főiskolai műveltség közé elvileg mint harmadik réteg a hivatásos foglalkozást űző felnőtteknek műveltsége, vagyis a „szabad-

oktatás" területe ékelődik be. Megrajzolja a német népművelésnek a XIX. század hetvenes éveiben meginduló kezdőkorát (*Vorkritische Periode*), melynek jelszavát Jakob Burckhardt már a múlt század nyolcvanas éveinek elején megfogalmazta. Eszerint a világ és az élet legújabb jelensége a művelődés mint emberi jog után való vágyakozás. Azután rátér szerzőnk az 1909-ben megszületett új irányzat magyarázatára, melyet Robert von Erdbergnek, a német népművelési politika legkiválóbb gondolkodójának és szervezőjének avval a megállapításával vezet be, hogy a német kultúrának először össze kellett omlania, mielőtt a szabadoktatásnak és népművelésnek egész problematikája feltárulhatott és kifejlődhetett volna. A művelődési cél fogalmának tisztázásában kifejti szerzőnk, hogy a népművelési gondolatok és intézkedések akkor látszanak legszükségesebbeknek, mikor legkilátástalanabb a sorsuk, mikor nem számíthatnak az eredeti nevelő hatalmaknak segítségére. Legodadóbb s mégis legkevésbé sikeres a cél felől való tájékozódás, az iránytűkeresés abban az 1909 előtti korszakban volt, mikor a föltételek leginkább hiányoztak a művelődési cél megállapításának lehetőségéhez. Komollyá akkor vált az erre irányuló akarat, mikor a kulturális kritika érvényesült, mikor a művelődésre való törekvés valóban széles rétegekben kezdett meggyökerezni. Szerzőnk azonban a fejlődés akadályait, a vallási és a politikai közömbösséget is meglátja az említett korszak népművelési törekvéseiben és bőven tárgyalja hatásukat.

A népfőiskolákról szól ezután, mint szellemi és testi foglalkozást űző munkaközösségről. Céljuk a szellemi élet olyan közösségének megteremtése, mely az egész népet felöleli. Majd a népfőiskoláknak az egyetemekhez való viszonyát ismerteti és kifejti, hogy a tudomány egyoldalú és szinte értéktelen elszakszerűsödésének megakadályozását (mily *contradictio in adiecto!*) a népfőiskoláknak az egyetemek szellemére gyakorolt hatásától kell és lehet elvárni. Szerzőnk figyelme kiterjed a népkönyvtárakra is. Abban látja a segítségükkel elérhető társadalmi célt és állapotot; hogy általuk kell a nemzetnek a maga összességében s a nemzet minden egyes tagjának és minden rétegének benső viszonyba kerülnie a nemzeti irodalommal. Nem feledkezik meg a népműveltségnek a tömegeknél való szerepéről sem. A nemzet jelentősége csak annyira terjed ki, amennyire a tömegnek művelődési készsége. Mert csak amily mértékben részes ez a szellemi kultúrközösségben, annyiban érvényesül benne az igazi nemzeti jelleg, sőt a nemzethez való tartozás maga is. Minden egyéb csak érdekközösséget jelent.

Könyve főrészenek befejezéséül Werner Picht az 1919–1932 közti népművelési szervezetekről értekezik, mégpedig igen részletesen és szigorúan bíráló hangnemben. Állást foglal amellett, hogy a népművelési mozgalomnak gyökere csak annak a népi közösségnek erőteljes akarása lehet, melynek talaját a világháború és a legújabb forradalom készítette elő.

Zárószavában Friedrich Paulsennek egy gondolata vezérli, mely szerint a népművelési törekvés nem különálló, egyéb jelenségektől elszigetelt mozgalom, jellegét az általános kulturális mozgalmak nagy menete határozza meg.

Fejtegetéseinek, hasztalanul tagadott historikus módszerrel megírt történeti áttekintésének eredményeit végül abban foglalja össze, hogy a német népművelési mozgalmakat most már a világháború és a forradalmak tanulmányai után csupán a népiségre való törekvés táplálhatja egészségesen és virágoztathatja föl.

Függeléként a német népművelési mozgalmaknak egy századévre kiterjedő, igen bő és jó áttekintésű kronológiája, továbbá a német népművelési törekvések említett nagyjelentőségű és korszakalkotó munkásságú hősről; Robert von Erdberg-ről szóló kitűnő élet- és jellemrajz egészíti ki Werner Picht értékes és gondolatokban rendkívül gazdag könyvét, melynek olvasását a magyar népművelés barátainak is melegen ajánljuk. *Gyulai Agost.*

Altsprachliche Bildung im Neuaufbau der deutschen Schule. (Sondergabe des Deutschen Gymnasialvereins an seine Mitglieder.) Leipzig—Berlin, 1937. Teubner. 52 l.

A német középiskolai reform alapvonásaiban készen áll: a birodalmi nevelésügyi miniszter rendelete a világháború óta rendkívül megszorodott iskolatípusok helyébe egy egységes középiskolát állít (angollal és latinnal); emellett azonban olyan városokban, ahol több iskola is van, a gimnázium felállítását, illetőleg további fenntartását is engedélyezi. Mi lehet és mi legyen a humanisztikus gimnázium nevelői feladata és célkitűzése az új állam embereszményének szolgálatában? — erre felel a klasszikus gimnázium barátainak szövetsége által kiadott füzet.

A mű egyes tanulmányainak szerzői valamennyien tisztában vannak avval, hogy a gimnázium létének elismerését nem a „műveltség“ vagy a „humánus“ absztrakt eszméinek köszönheti. A humanitást, ha itt még beszélni lehet róla, csak a „népiség teréhez“ való kötöttsége igazolhatja. Ezért a németiség számára ma nem a hellenizmus korának kulturális értelemben vett humanitás-eszménye jelentős. A németiség ma a klasszikus görögséghez és a köztársaság korabeli Rómához fordul, ahol a humanitás mint a tisztán megőrzött biológiai erők, azaz mint az arisztokrácia jellembeli tulajdonságainak, derekasságának foglalatja szemlélhető. Ebből közvetlenül következik a humanisztikus tanulmányok jelentősége: Róma és a görögség tanúságtétel a mai német ember számára, aki az ő példájukban az északi világ megnyilvánulásaira ismerhet abban a korban, amelyben a germánok élete még a kódos mult homályába vész. „A korai görögség és a korai Róma az élet legtöbb megnyilvánulásában, de különösen ama felfogásra vonatkozólag, hogy mit tekintettek ők mintaszerű emberségnek, mint a germán világ megfelelő példái foghatók fel... A késői Hellas és Róma pedig megint csak szemléltető oktatást nyújt a faj- és átörökléshigiéniére vonatkozólag, amelynél jobbat népünk preventív nevelését illetőleg eme szakok képviselői nem is kívánhatnak“ (2. l.). A klasszikus népek tehát a példaadás nevelő erejével hatnak, mert „az indogermán családhoz tartozó nagy népek az északi faj lelkületének egyes értékeit különösen meggyőző és mintaszerű módon fejtették ki“ (9. l.).

